

BİR ÜSLUP BELİRLEYİCİSİ OLARAK YÜKLEM EKİLTİLİ CÜMLELER

Muzaffer UZUN*

ÖZ

Sanatçının dil kullanımındaki birtakım sapmalar ve tercihleri onun üslubunu belirleyen unsurlar arasında sayılır. Bu türden, metnin üslubunun parçası olup belli bir sıklığa ulaşan kullanımların tespiti, metnin anlaşılabilmesi için de elzemdir. Üslup bilimi, belirlenmiş birtakım yöntemler çerçevesinde metinde yazara has dil kullanımı ve yapılarını tespit edip yorumlamaya çalışır. Kullanılan inceleme yöntemlerinin müşterek yanı, ses, kelime, cümle düzeyinde metne ait her unsurun bir üslup belirleyicisi olabilmesi ve üslup incelemelerinde yer almasıdır. Bu itibarla metinde yazarın tercihleri ile şekillenen cümle tipleri ve unsurlarında gerçekleşen eksiltile, hem üslup biliminin hem de dil biliminin inceleme sahasına aittir. Bu çalışmada Nazan Bekiroğlu'nun İsimle Ateş Arasında, Cam Irmağı Taş Gemi, Lâ: Sonsuzluk Hecesi, Nar Ağacı, Mücellâ adlı eserlerinde eksiltili dil kullanımlarının bir üslup belirleyicisi olarak görünümü ve üslubuna katkısını ortaya koymak amaçlanmıştır. Yüklem eksiltili cümlelerin sıklığı, kuruluş şekilleri, kazandığı işlevler tespit edilmiş ve metinlerden seçilen cümlelerle örneklendirilmiştir. İsimle Ateş Arasında, Cam Irmağı Taş Gemi, Lâ: Sonsuzluk Hecesi adlı eserlerde, standart dil kullanımının dışında bir tercih olarak gelişen yüklem eksiltili cümlelerin yazarın üslubunun inşasında belirleyici bir rol üstlendiği, Nar Ağacı ve Mücellâ'da ise bu cümle tipinden uzaklaşıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Üslup, Metin, Yüklem Eksiltili Cümle, Nazan Bekiroğlu.

VERB ELLIPTICAL SENTENCES AS A DETERMINANT OF STYLE

ABSTRACT

Deviations and preferences in the way a writer uses of language ultimately contribute to their style. They are part of the style of the text and appear in a certain degree of frequency. Thus, uncovering them is essential to understanding the text. Stylistics identifies and interprets that within the framework of several established methods. Common to all is that every element of the text -sound, word and sentence- constitute one such a stylistic determinant. One such an example are elliptic sentences. In this study, we've decided to look at how the Turkish writer Nazan Bekiroğlu uses elliptical sentences in her books, namely İsimle Ateş Arasında, Cam Irmağı Taş Gemi, Lâ: Sonsuzluk Hecesi, Nar Ağacı and Mücellâ. We examined how frequent they appear, what forms they take, and what functions they serve in her texts - accompanied by examples. What we've discovered is that in İsimle Ateş Arasında, Cam Irmağı Taş Gemi, and Lâ: Sonsuzluk Hecesi, she uses them as an alternative to standard Turkish sentence structure in order to cultivate her own literary style. On the contrary, she appears to avoid elipces all together in Nar Ağacı and Mücellâ.

Keywords: Style, Text, Verb Elliptical Sentences, Nazan Bekiroğlu.

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 03.07.2022; Yayına Kabul Tarihi: 01.09.2022

* Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, TRABZON;
ORCID: 0000-0002-6178-4799, E-posta: muzafferuzun@ktu.edu.tr

Giriş

Yazarın metinde farklı kategorilerde değerlendirilebilecek tercihleri, farklı dil kullanımlarının eserin bütününde oluşturduğu kompozisyon, onun okurları ile kurduğu iletişimin bir parçasıdır. Dile ait her unsur sanatkârın kaleminde yeniden şekillenir. Dil kullanımına dair bu özgün tercihleri ve *zihinsel yaratıcılığı* yazarın üslubunu belirler. *Üslup*¹, sanatkârın *sesten cümleye* dilin bütün imkânlarıyla metne nüfuz etmiş, kendine özgü ifade şekillerinin bütünü, *sanat dünyasındaki kişilik ve kimliğinin mührü* (Çetişli, 2003, s. 32), *şahsiyetin marjinalitesidir* (Okay, 2002, s. 61).

Metin, büyük bir uyumla bir araya gelmiş birçok unsurdan mürekkep bir yapı, kendine has özellikleri olan bir sistemdir. Sistem içerisinde yer alan unsurların görünüşleri ve bu unsurlar sayesinde metni diğer metinlerden farklı, özel kılan şeylerin belirlenmesi, metnin anlaşılması için yapılması gerekenler arasındadır. Bu anlamda üslup ile ilgili değerlendirmeleri çok eskiye götürmek mümkündür. *Üsluba* dair çalışmalar Batı'da *retorik*, Doğu'da *belagat* başlıkları ile 20. yüzyıla dek sürmüştür, ardından günümüz metin incelemelerinde yeri olan *üslup/üslup bilimi* çalışmalarına evrilmiştir. İlk bakışta metni günlük dil kullanımından veya diğer metinlerden farklı kılan kendine has bir tarz okuyucu tarafından fark edilse de bu tarzı inşa eden unsurların tespiti, sistemli bir incelemeyi gerektirir. *Üslup bilimi*, metne özgü dil kullanımlarını ve yapıları tespit edip onların metne katkısını ortaya koymaya çalışan bir inceleme alanıdır ve bu sahanın başlıklarının belirlenmesinde *metinle uğraşan disiplinlerin yaklaşımları* belirleyici olur. *Sesten*, *kelime* ve *cümleye* metnin inşasında bir yeri olan her unsur, aynı zamanda metnin dokusunda yazara özgü bir yandan okura bahseder. Bu durum, *üslup analizlerinde dil biliminin verilerinden faydalanmayı zorunlu kılar* ve böylece *dil bilimi* ile *üslubun yolları* kesişir. Son dönemlerde ise üslup incelemelerinin *işlevsel dilbilim*, *toplum dilbilim*, *edim bilim*, *söylem çözümlemesi*, *bilişsel bilim* vb. alanların imkânları ile geliştiği görülmektedir (Çalışkan, 2015, s. 28-29).

Üslup bilimi ile uğraşanlar, metnin değerini, okura tesir eden, yazara özgü dil kullanımı ve yapılarını birtakım inceleme yöntemleri ile ortaya koymaya çalışır. Bu yöntemlerden biri, dil deşikelerini *dil bilimsel betimleme ölçütleri* ve *biçimsel/anlatımsal betimleme ölçütleri* şeklinde sınıflandıran Crystal ve Davy'ye aittir. Crystal ve Davy, *dil bilgisi*, *söz dağarcığı* ve *anlam bilim* alt başlıkları ile açıkladıkları *dil bilimsel betimleme ölçütleri* içerisinde *a. paragraf düzeni (cümle sayısı, cümle yapıları, cümle ve paragraflar arası bağlantılar)* *b. cümlelerin özellikleri (eksik anlatım, sözcükler, bağlaçlar, ana ve yan tümceler)*, *ad*, *eylem*, *adıl*, *belirteç* gibi *sözcük türlerinin kullanımı*, *kullanım sıklığı*, *zamanların kullanımı*, *sözdizimi*, *sözcük yaratma biçimine* yer verir (Çalışkan, 1969'dan aktaran; Ülsever, 1990, s. 96). Michel, üslup incelmelerini *anlatım bütünüünün belirlenmesi*, *üslup elemanlarının belirlenmesi*, *üslup özelliklerinin belirlenmesi*, *üslup tasviri* olmak üzere dört aşamada gerçekleştirir. *Üslup elemanlarının belirlenmesi* aşamasında *metinde üsluba katkı sağlayan fonetik elemanlar*, *kelime elemanları*, *dil bilgisi elemanları* başlıkları ile de dil verilerini esas alır. *Cümle öğeleri*, *cümle öğelerinin dizilişi*, *cümlelerin bağlanma usulleri* gibi konulara dil bilgisi elemanları içerisinde yer verir (Yıldız, 1991, s. 44). Üslup ile ilgili değerlendirmelerde iki aşamalı çözümlemeden bahseden Haynes *söylem yapısı*, *durumsal bağlamlar* ve *onların temelindeki prensipler* yanında metinde bulunan *kelimeler*, *dil yapıları*, *söz dizimsel öğeleri* inceleme kapsamına alır (Haynes, 1995, s. 3-4'ten aktaran; Alagozlu, 2005, s. 69). Aktaş, üslup incelemesinin belirlenen *kademeli normlar* üzerinden yapılmasını önerir ve sanatçının dile ve edebî forma söz konusu metin çerçevesinde getirdiklerini *dile ait norm sapma ve seçme*, *edebî türe ait norm ve sapma* başlıkları ile

¹ Üslup terimi *biçem*, *deyiş*, *özanlatı*; üslup bilimi de *üslûbiyyât*, *üslûp ilmi*, *üslûp bilgisi*, *üslûpbilim*, *biçembilgisi*, *biçembilim*, *deyişbilim* adlarıyla çeşitli kaynaklarda yer almaktadır (Çalışkan, 2014, s. 33-34).

değerlendirir. Dil kullanıcısının tabii dilin sınırları dışına çıkması, devrin standart dilinin zorlanması, yeni imaj ve söyleyiş biçimlerinin aranması, dil kullanıcısının kendi kültür dairesi ve statüsünün gerektirdiği dil ve ifade formlarını kullanmaması *dile ait norm sapma ve seçme* başlığı altında değerlendirilir (1998, s. 110-111). Leech ve Short, üslup incelemelerinde *sözlüksel, dil bilgisel, söz sanatları ve bağlam-bağdaşıklık* olmak üzere dört kategoriden bahseder. *Dil bilgisel kategoriler* ile metindeki *cümle türleri, cümlelerin yapısı, yan cümle çeşitleri, cümle öğelerine dair kullanım bilgisi, sözcük öbekleri, sözcük türlerine dair incelemelerde* bulunur (2007, s. 61, 64). Söz biliminin kavramlarından faydalanan Hall, *ses düzeyi, anlam düzeyi, kurgu düzeyinin yanında sözcük ve tümce düzeyi* başlığına üslup araçları arasında yer verir (Hall, 2010'dan aktaran; Özünü, 2015, s. 11). Bu yöntem ve tasniflerin müşterek yanı, metinler değerlendirilirken *dil bilimine* ait kavramların da üslup ile ilgili unsurlar arasında sıralanıyor ve çözümlemelerde kullanılıyor olmasıdır.

Sadece ses, kelime ya da cümle temelli bir değerlendirme bir eserin üslubuna dair söylenebileceklerin tamamını ifade etmeyecektir. Bununla birlikte pek çok inceleme yönteminin bulunduğu ve birçok alt başlığa sahip böyle bir sahada bir üslup biriminin ayrıntılı bir şekilde ele alınması hatta aynı yazarın birkaç eserinde benzer üslup belirleyicilerinin tasviri, üslup ile ilgili yorumları zenginleştirecektir. Belli uzunlukta bir konuşma ya da yazıda aynı dilsel olgu ya da birimin gerçekleşme sayısı şeklinde tanımlanan *sıklık, üslup bilimi* çalışmalarının da aracıdır (Vardar, 2002, s. 174). Dildeki tüm birimlere -ses birimler, sözlük birimler, söz dizimsel yapılar- uygulanarak ulaşılan sıklık verileri ile dil kullanıcısının inşa ettiği metinlerdeki tercihler tespit edilebilir. Bu aşamada dil birimlerinin frekansının belli bir sıklığa erişmesi, *üslup belirleyicisi* olarak değerlendirilmesinde önemlidir. Bir üslup çözümleme yöntemi olan *matematiksel-niceliksel üslup incelemesi* de metinde tekrar eden üslup öğelerinin sayı ve oranının belirlenmesi ile metnin yorumlanma sürecine katkı sağlar (Aytaç, 2009, s. 54-55). Bu çalışmada Nazan Bekiroğlu'nun *İsimle Ateş Arasında, Cam Irmağı Taş Gemi, Lâ: Sonsuzluk Hecesi, Nar Ağacı, Mücellâ* adlı eserlerinde bir sıklıkla öne çıkardığı, tercihle şekillenen *yüklem eksilti cümle* çeşidinin bir üslup belirleyicisi olarak görünümünü ortaya koymak ve metne katkısını yorumlamak amaçlanmıştır. Yazarın bahsi geçen her bir eserinde *eksilti cümle* tipinin yüzey yapıda bırakılan unsurlarının sıralanışı ve *eksiltinin gönderimsel* farklılığına göre çeşidi belirlenip sıklığı tablolastırılmıştır.

Eksilti ve Üslup

Metin bağlamı veya dünya bilgimizin sağladığı edim bilimsel bilgiyle söz dizimsel yapıda doldurulan, metinde bağdaşıklık sağlayan *söz dizimsel boşluklar, eksilti* (Alm. Ellipse, Fr. Elipse, İng. Ellipsis)² olarak adlandırılır. Dilde temel prensiplerden biri de *dilde tutumluluk, dil ekonomisi* adlarıyla da bilinen *en az çaba ilkesi* (least effort)'dir. Bu ilkeye göre konuşma ve yazıda kelime, kelime grubu veya cümlenin bazı öğeleri düşürülür ve bu, iletişimde hiçbir aksamaya yol açmaz. *Eksiltinin* sestem metin düzeyine, konuşma ve yazıda birçok çeşidinden bahsetmek mümkündür.³ Metin merkezli yapılacak değerlendirmelerde *eksiltinin* öne çıkan türü, metnin bağdaşık bir yapı olarak tesisinde etkili, metnin bütünlüğüne katkısı olan zaman zaman bir *üslup belirleyicisi* olarak da kullanılabilen *eksiltilerdir*.

² Metinlerde değerlendirilen *eksilti*, retorikle ilişkili dolaylı anlamaya imkân veren yapı figürlerinden biridir. Bu dil kullanımının *belagatteki* karşılığı ise *icazdır*. *Eksilti*, muhtelif kaynaklarda *icaz-ı hazf, eksiltim, düşün, sıfır tekrar, sıfır değiştirim* (substitution by zero), *boş art gönderim* (zero anaphora) gibi adlarla anılır.

³ Külebi, *eksilti* tasnifinde farklı dil düzeylerini dikkate alır. Buna göre *eksiltiyi tümce düzeyinde eksilti, metin (söylem) düzeyinde eksilti, kullanımbilim düzeyinde eksilti, üslup özelliğine bağlı eksilti* olmak üzere dört başlık altında sunar (1990, s. 123-132). Özmen, *eksiltiyi* üçe ayırır: *Kelimelerde eksilti, birleşik kelimeler ve kelime gruplarında eksilti, cümlelerde eksilti* (1996, s. 71). Aydın, Türkiye Türkçesinde metinlerde sıfır biçimbirimle gösterilen boşlukları şu başlıklarla ortaya koyar: *Yüklem eksiltisi, özne eksiltisi, nesne eksiltisi, tümleş eksiltisi, tamlayan eksiltisi, tamlanan eksiltisi, ek eksiltisi, cümle eksiltisi* (2012, s. 170-171).

Metinde düşürülen unsurlar, metin bağlamının daha önce sunduğu okuyucu/dinleyici tarafından bilinen, sunulan *bağlam*da tekrarına gerek duyulmayan *eski bilgi*dir. Bu tür kelimelerin tekrar tekrar kullanılmaları, metnin estetik değerini düşürdüğü gibi etkili bir anlatıma ulaşılmasını da engeller. Daha güçlü bir iletişime sahip olabilmek, yüzey yapıda tekrarına ihtiyaç duyulmayan unsurların çıkarılmasına bağlıdır. Bununla birlikte zihnin boşluk kabul etmeyen işleyişi ile metinde bırakılan bu söz dizimsel boşluklar tamamlanır. Eksiltelen unsurlar okuyucunun ya da dinleyicinin zihinsel çabası sonucu *cümle* ve *metin* düzeyinde *metin içi bağlam*, kullanımbilim düzeyinde *durum bağlamı* kullanılarak belirlenir.

Eksilti, kurduğu gönderimsel ilişki ile metni kuran birimler arasında anlamsal bağın sürmesini sağlar. Bu yönüyle de bir *bağdaşıklık* unsuru olan *eksilti*, metinde yer alan unsurların bırakılan boşluklarla *tekrarıdır*. Böylece anlatıcı, aynı kelimeleri söz dizimsel yapıda doğrudan tekrar etmeden okuyucunun zihninde yeniden var eder. Söz dizimsel yapıda bırakılan boşlukların hangi koşullarda nasıl doldurulacağı, okuyucu/dinleyicinin zihinsel faaliyeti sonucu hangi kaynaktan besleneceğine bağlıdır. Bu çerçevede söz dizimsel boşlukların doldurulmasında *dilin temel yapı kuralları*, *metin içi bağlam bilgisi*, *dil dışı göndermeler*, *ansiklopedik bilgiler*; *okurun bilgi*, *görgü dünyası* belirleyici faktörlerdir (Üstünova, 2011, s. 131). Metinde düşürülen unsur, okuyucunun zihninde metinde önceki ya da daha sonra gelen ifadelerden hareketle tamamlanabildiğinden *eksilteler*, *art* ve *ön gönderimsel* işlevlerle *bağdaşık* yapıya hizmet eder.

Temelde gramer ile ilgili olan *eksilti*, aynı zamanda bir *retorik* terimidir ve *üslup belirleyicileri* arasında önemli bir yere sahiptir (Akdeniz, 2010, s. 149). *Yüklem eskiltisi* de söz dizimsel yapıda karşılaşılan bir *eksilti* çeşididir. Türkçede bildirme veya tasarlama kipinde çekimli bir fiil ya da ek fiil almış bir isim unsurundan oluşan *yüklem*, yargı bildiren yönüyle cümlelerin inşasında temel unsurdur ve cümle, *yüklem* ve onu çeşitli yönlerden tamamlayan yardımcı öğelerle kurulur. *Özne*, *nesne*, *yer tamlayıcısı* ve *zarf tümleci* adlı tamamlayıcı öğelerin varlığı, sayısı ve yeri *yüklem*in anlamına, soy ve çatı bakımından niteliğine ve ihtiyaca göre değişir (Karahana, 2010, s. 13). Cümlede hiyerarşik olarak en tepede olan yüklem ve ona bağlı birimler söz dizimsel yapıdan eksiltile dahi okuyucunun zihninde *bağlam* dikkate alınarak tamamlanır.⁴ Sözlü ya da yazılı anlatımda yüklemi kullanılmayan cümleye *eksiltili cümle* denir. Yüklem kullanılmasa dahi bu tür cümleler, yargı anlamı taşır ve iletişim değerinden bir şey kaybetmez. Hatta *yüklem eksiltili cümleler*; sözün etkisini daha da artırmak, cümlelerin unsurlarından bir ya da birkaçını ön plana çıkarmak amaçlandığında tam kuruluşlu uzun cümlelere tercih edilir (Şimşek, 1987, s. 314). Öne çıkarılan öge yüzey yapıda yer alırken diğer unsurlar, cümleden eksiltilir. Ayrıca metin boyunca yapısal anlamda benzer, *tekrar* eden cümle yapılarının varlığı tesadüfi değildir. *Yüklem eksiltili cümle* tiplerinin bir metindeki sıklığı onları bir üslup özelliği olarak düşünülmesini gerektirir. Benzer kuruluşa sahip cümlelerin metin içerisindeki varlığı metnin bütünlüğüne, anlatımına güç katarken yazarın üslubunun bir parçası olarak da değerlendirilir. Özellikle edebî metinler, anlatıcının okura ulaştığı birer iletişim unsuru olmanın yanında dilin estetik boyutunun gerçekleştiği alanlardır. Metinde inşa edilen birtakım kuruluşlar sayesinde anlatıma katılan güzellik, sunulan mesajın dışında okuru etkileyen bir başka dile dair hususiyet olacaktır.

Nazan Bekiroğlu'nun Seçili Eserlerinde Yüklem Eksiltili Cümleler

Nazan Bekiroğlu; deneme, inceleme, hikâye ve romanlarıyla okurların yakından tanıdığı son dönem Türk edebiyatının önemli yazarlarından biridir. Bu çalışmada Nazan

---

⁴ Bağımsal dil bilgisi ile cümlelerin hiyerarşik düzenini ortaya koymaya çalışan Lucien Tesnière, eylem ve eyleme bağlı öğeleri bir şemada gösterir. Şemada eylem düğümü en üstte ve ona bağlı öğeler bağlılık oranına göre daha aşağıda yer alırlar. Bu şemada eylem, cümlelerin merkezi olarak kabul edilir (Kıran vd. 2010, s. 143).

Bekiroğlu'nun 2002 ila 2015 yılları arasında yayımlanmış eserleri *-İsimle Ateş Arasında* (2002), *Cam Irmağı Taş Gemi* (2006), *Lâ: Sonsuzluk Hecesi* (2008), *Nar Ağacı* (2012), *Mücellâ* (2015)- seçilmiş, böylece yazarın başlangıçta üslubu ile ilişkili olarak tanımlanabilecek *yüklem eksiltili cümle* tipinin farklı eserlerdeki seyri ve eserlere katkısı gösterilmeye çalışılmıştır. Tespit edilen *yüklem eksiltili cümleler*, yüzey yapıda bırakılan unsurun çeşidine göre başlıklandırılmıştır.⁵

1. Yüzey Yapıda Öznenin Bırakıldığı Yüklem Eksiltili Cümle

"Bizdik artık resmi tarihin yazdıklarına bakılırsa asırlarca koruduğu namusa güpegündüz ve sokak ortasında el uzatan. Bizdik çalışmadan kazanan. Alnının terini dökerek kazananın kazancına ortak olan [.....]. Haraç kesen, yağma eden, rüşvet alan, nişan diken, balta asan [.....]. Talimden, savaştan, kışladan kaçan [.....]. İsyan çıkaran, padişah deviren, baş götürren [.....]." (İsimle Ateş Arasında, s. 85)

İlk iki cümlenin *bizdik* yüklemi daha sonra gelen cümlelerin de yüklemi olmuş ama bu unsura yüzey yapıda yer verilmemiştir. Böylece birçok cümlenin yüzey yapıda bırakılan tek unsuru *özne* olmuş, birbirini takip eden *eksiltili cümlelerde* söz dizimsel boşluklar okuyucunun zihninde *bizdik* yüklemi ile tamamlanmıştır. *Yüklem eksiltili cümlelerde* bırakılmış boşluklar, *art gönderimsel* işlevleri ile metnin bütünlüğüne katkı sağlamıştır.

"Bir ülkenin bittiği yer demek olan sınır boylarında bir türlü neticeye ulaşamayıp da şerif sancağın himmetine ihtiyacı olan ordumuza kavuşması için kim bilir kaç kez baş üzre götürdüğümüz sancak-ı şerifimiz [.....]. Kendisini muhafaza ettiğimiz ve bizi muhafaza eden o simsiyah ve şahsiyeti hüküm taşıyan sancak [.....]. Kalplerimizdeki heyecan ve ancak ölüm sekinesi indiği an anlayabileceğimiz gözyaşımızdı." (İsimle Ateş Arasında, s. 240)

Söz dizimsel boşluklar, *ön gönderimsel* işlev ile de kullanılabilir. Bu durumda yüklem eksiltili cümlelerde yüzey yapıda bırakılan *özne* unsurlarının bağlandığı yüklem, okuyucu tarafından daha sonraki cümlelerde bulunur. Metinde yüklem eksiltili cümlelerin öznesi, ana unsuru *sancak* ve *sancak-ı şerifimiz* isim unsurları olan sıfat tamlamalarıdır. Eksiltilen ve okuyucu tarafından son cümlede tamamlanabilen yüklem ise *kalplerimizdeki heyecan ve ancak ölüm sekinesi indiği an anlayabileceğimiz gözyaşımız* bağlama grubudur. Nasıl tamamlanacağı merak edilen boşluklar, okuyucunun zihninde cevabını bulduğunda yüzey yapıda bırakılan unsurlar kadar değerli olur.

"Oysa gelmesi gerekiyordu Be'nin geleneksel metinlere göre. Gelmesi ve ayağına düşmesi Elif'in [.....]." (Cam Irmağı Taş Gemi, s. 9)

İkinci cümlede yer alan söz dizimsel boşluk, bütün iletişime geçenler tarafından ilk cümlenin yüklemi *gerekiyordu* ile tamamlanır.

⁵ Metinlerde farklı türden unsurların yüzey yapıda bırakıldığı *yüklem eksiltili cümle* örnekleri de tespit edilmiş fakat bulunan örneklerin sayısı az olduğundan tablolaştırılmamıştır. İncelenen eserlerde yüzey yapıda birbirinden farklı unsurun bırakıldığı diziliş türleri ve sayıları şu şekilde gerçekleşmiştir. *İsimle Ateş Arasında*: Ö+N: 1 (AG); Ö+ZT: 3 (AG), 3 (ÖG); YT+Ö: 12 (AG), 1 (ÖG); ZT+YT: 1 (AG), 1 (ÖG); ZT+Ö: 3 (AG); ZT+N: 1 (AG). *Cam Irmağı Taş Gemi*: Ö+ZT: 3 (ÖG); YT+ Ö: 9 (AG); YT+ N: 6 (AG); YT + ZT: 1 (AG); YT+ZT+ Ö: 1 (AG). *Lâ: Sonsuzluk Hecesi*: YT+Ö: 1 (AG); 2 (ÖG); ZT+Ö: 1 (ÖG). *Nar Ağacı*: YT+Ö: 9 (AG); YT+N: 5 (AG); ZT+Ö: 2 (AG); ZT+YT+N: 1 (AG); Ö+YT: 1 (AG); *Mücellâ*: YT+Ö: 3 (AG), YT+ZT+Ö: 2 (AG). Ayrıca yüklem eksiltili cümle örnekleri içerisinde yüzey yapıda bırakılan unsurlar üzerinde eksiltiye gidildiği de görülmüştür. Belirlenen bu türden yüklem eksiltili cümle sayıları şu şekildedir. *İsimle Ateş Arasında*: Ö: 7 (AG), 8 (ÖG); N: 6 (AG), 12 (ÖG); ZT: 18 (AG), 21 (ÖG); YT: 3 (AG), 3 (ÖG); *Cam Irmağı Taş Gemi*: Ö: 13 (AG), 3 (ÖG); N: 8 (AG); ZT: 1 (AG), 1 (ÖG); *Nar Ağacı*: Ö: 3 (AG); N: 3 (AG); ZT: 1 (AG); *Mücellâ*: Ö: 3 (AG); N: 8 (AG); ZT: 6 (AG). Ulaşılan veriler tablolardaki diğer yüklem eksiltili cümle sayılarına ilave edilmiştir.

“O’nun hitabı duyulurken cennetin her köşesinde meyvelerle donanan dallar, altın tahtlar, gümüş ırmaklar [.....]. *Gel deyince gelen taşlar, getir deyince getiren ağaçlar* [.....]. *İç içe açılan ışıklı salkımlar, salkımlardan dökülen parıltılar, suya değen yıldızlar, havuzlar, havzalar* [.....]. *İşıltılarını saça saça kırılan dalgalar, yükünü taşıyamayan kristal bulutlar* [.....]. *Yan yana duran, bir hizaya gelen, birbirini sema eden, devreden gezegenler, devirler, devr-i daimiler* [.....]. *Yerden göğe kadar kandiller, nurlar, revnaklar* [.....]. *Şavklar, şualar, tayflar* [.....]. *Yakamozlar, şevkler, ziyalar* [.....]. Bütün bir cennet varlığı ürperdi.” (Lâ: Sonsuzluk Hecesi, s. 27-28)

Yüklem eksiltili cümlelerde bırakılan söz dizimsel boşluklar, ön gönderimsel işlev ile okuyucu tarafından daha sonraki cümlelerdeki bilgilerden hareketle doldurulur. Yukarıdaki metinde eksiltelen yüklem unsuru, son cümledeki ürperdi yüklemi ile tamamlanabilmekte, bu cümleye kadar önceki cümlelerde bırakılan boşlukların nasıl doldurulacağı bilinmemektedir. Ön gönderimsel işlevleri ile eksilteler, okuyucunun dikkatini metinde tutan ve metnin bütünlüğüne hizmet eden boşluklardır.

“Zaman zaman yaşadığım bir *duygu*, çok geçmeden bu seferberlik kalabalığının ortasında da yakaladı beni. *Kendi zamanımda mesela Uzun Sokak kalabalığında, İstiklâl Caddesi’nde, ya da Halep Çarşısı’nda veya benzer bir yerde yaşadığım o duygu* [.....].” (Nar Ağacı, s. 32)

“Mücellâ Saray Sineması’nın önüne dikildiğinde etrafta *birkaç kişi* vardı. *Matine için okuldan kaçtığı her hâlimden belli, yakalı, kemeri çıkarıp çantaya atmış ama siyah önlüğü sırtında ortaokullu kızlar, onların peşine takılmış liseli delikanlılar, felekten bir gün çalmak için toplanıp gelmiş ev kadınları, işi gücü olmayan birkaç erkek, kasketli birkaç köylü ve bilet almayacaksa bile alanları seyre gelmiş olanlar* [.....].” (Mücellâ, s. 204)

Okuyucunun zihninde tamamlanan söz dizimsel boşluklar, cümleler arası ilişkinin kurulup metnin bütünlüğünün sağlanmasına katkı sağlar. *Yüklem eksiltili cümle*, bitmiş bir cümleden sonra bu cümledeki bir öğeyi açıklamak, tamamlamak için de kullanılır (Doğan vd. 2010, s. 147). Böyle bir durumda *yüklem*, metnin sunduğu bağlam ile tamamlanırken yüzey yapıda yer alan yüklem tamlayıcıları bir başka cümle veya unsurunun açıklayıcısı olur. Yukarıda *Nar Ağacı* ve *Mücellâ*’dan alınmış örneklerde yüzey yapıda bırakılan özne unsurları metinde daha önce geçen cümle ve unsurunun açıklayıcısı olmuştur. *Nar Ağacı*’nda anlatıcının seferberlik kalabalığının ortasında *yaşadığı duygu* ve *Mücellâ*’da Mücellâ’nın Saray Sineması’nın önünde iken etrafta bulunan *birkaç kişi*, *yüklem eksiltili cümleler* ile yeniden ifade edilmiştir.

Eser Adı	Gönderim Türü	Gönderim Sayısı	Yüklem Eksiltili Cümle Sayısı
İsimle Ateş Arasında (2002)	Art Gönderim	158	288
	Ön Gönderim	130	
Cam Irmağı Taş Gemi (2006)	Art Gönderim	93	122
	Ön Gönderim	29	
Lâ: Sonsuzluk Hecesi (2008)	Art Gönderim	59	111
	Ön Gönderim	52	
Nar Ağacı (2012)	Art Gönderim	80	83
	Ön Gönderim	3	
Mücellâ (2015)	Art Gönderim	57	59
	Ön Gönderim	2	

Tablo 1: Yüzey Yapıda Öznenin Bırakıldığı Yüklem Eksiltili Cümle

2. Yüzey Yapıda Nesnenin Bırakıldığı Yüklem Eksilti Cümle

“Yapabilecekleri azalıyordu hükümdarın ama yılmadı. *Bir has bahçe yaptırdı*, sanki bir su ve ışık kenti. *Labirent yolları mermer, kat kat çağıldayarak dökülen ve basamakları su ve ışığa boğan havuzları mermer, yapısı kapısı mermer [.....] [.....]. Duvarları su, tavanı ışık [.....] [.....].*” (Cam Irmağı Taş Gemi, s. 82)

Bu bölümdeki örneklerde *yüklem eksilti cümlelerin* ortak yanı, *nesne* unsurunun yüzey yapıda bırakılmış olmasıdır. *Bir has bahçe* sıfat tamlaması ikinci cümlelerin nesnesidir. Üçüncü ve dördüncü cümlelerde söz dizimsel yapıda bulunan *labirent yolları mermer, kat kat çağıldayarak dökülen ve basamakları su ve ışığa boğan havuzları mermer, yapısı kapısı mermer* ve *duvarları su, tavanı ışık* kelime grupları ikinci cümledeki *bir has bahçe* isim unsurunun sıfatlarıdır.

“Âdem, her şeyle her şey arasındaki dirlik ve düzeni, uyumu ve dengeyi bu bilgiyle öğrendi. Dağınıklığı derledi, topladı, bir'ledi. Bir, deyince alev alev yanan gözlerine huzurun serinliği serpildi. Görüşü keskinleşti. *Tohumun, ağacın tüm bilgisine sahip olduğunu [.....]. Haritasız göçmen kuşların okyanuslar aşabildiğini, gerisin geri yuvalarına dönebildiğini [.....]. Zalim kurdun da, acımasız arslanın da, yavrularına şefkat ettiklerini [.....]. Ve içlerinden en masum olanın bile yavrusunu koruma zamanı geldiğinde zalimleştiğini [.....].* Böyle bir zulme artık zulüm bile denemeyeceğini bu görüş keskinliğiyle *fark etti.*” (Sonsuzluk Hecesi-La, s. 178)

Yüklem unsuru ile giderilecek söz dizimsel boşluğun ne olduğu, ilgili eksilti cümleler öncesi verilen bilgilerden anlaşılamamaktadır. Bu yönüyle *ön gönderimsel* işlevi olan boşluklar, son cümlede *fark etti* yüklemi ile okuyucunun zihninde tamamlanabilmiştir.

“Defterlerime, ona ait olmakla zaten sınırsız anlamda geniş bulunan eşyanın bir de benim içimde korkutucu genişliklerde nasıl çoğaldığını *yazdım*. Lâ'ldi taşların en güzeli. Kenan kırık ve puslu aynanın önüne gelişigüzel bırakıldığında *kuş biçimli lâ'l küpelerin neler söylediğini*. Gecelerin ve karanlığın tam ortasında *elmas taşlı gül yüzüğün içine düşüveren ışığı. İnci kolyeyi. Gümüş bilekliği. Bir giysinin rengini. Sağda solda unutulmuş bir mendili, örtüyü, hırkayı. Bir köşede çıkarılıp üst üste bırakılmış fes rengi sırma nakışlı terlikleri*. Ona ait her şeyi yazdım.” (İsimle Ateş Arasında, s. 121)

Cümlelerde nesne unsurunu oluşturan kelime grubunun sonunda bulunan *söylediğini, ışığı, kolyeyi, bilekliği, rengini, hırkayı, terlikleri* kelimelerinde tekrar eden gramer öğeleri metne bir ritim duygusu katmış, eksilti cümlelerdeki ses benzerlikleri metnin üslubunun şekillenmesinde etkili olmuştur. Birbirini takip eden *yüklem eksilti cümlelerde* yüzey yapıda bırakılan unsurların tekrarı (sentaktik paralelizm), düşürülen yüklem unsurunun okuyucunun zihninde tamamlanıp tekrar ediliyor olması (sıfır tekrar), metnin manzum bir hüviyet kazanmasını sağlar (Üstünova, 1998, s. 162), metindeki ritim duygusunu geliştirir.⁶

“Azam başını kaldırıp geri baktığında Piruz bir yüz *gördü* bu defa. Sonra *bir çift gözün derinliğini, aydınlığını, karanlığını, küstahlığını, itaatini, asiliğini, asaletini, şefkatini, zalimliğini, merhametini, efendiliğini ve köleliğini [.....]. Çocukluğunu ve kadınlığını [.....].*” (Nar Ağacı, s. 335)

⁶ Rıza Filizok, ritmin oluşumunu cümlelerin kısa yahut uzun parçalarının sıralanışına, söz dizimsel kuruluşlarının tekrarına, simetriye, vurgu ve ses tekrarlarına bağlar (2013).

Gördü yüklemi yüzey yapıda eksilti okuyucunun zihninde tekrar edilirken yüzey yapıda art arda getirilen nesnelere metinde öncelenen unsurlar olmuş, böylece Azam'a dair özellikler okuyucuya daha çarpıcı bir şekilde sunulmuştur.

“O çatının altında ilk kez yalnız uyudu, sabah yalnız uyandı. Günlerce evin içinde Neyyire Hanım'ın sesini duydu. *Nefes alış, hıçkırık, öksürük, ayak sesi* [.....]. *Çay bardağının tabağa dokunuşu, cezvede dönen kaşık, tavada cızırdayan yağ* [.....]. *Hele sahur vaktine doğru tahta kaşığın küt küt bakır pilav tenceresinin –kulaklı- kenarına vuruluşu* [.....]. *Mücellâ'yı uykusundan daha tatlı bir sahura uyandıran ve geceye o kadar yakışan, sırrı sadece kadınlarca malûm o ses* [.....]. Hepsini duydu Mücellâ.” (Mücellâ, s. 268)

Mücellâ, Neyyire Hanım'ın ölümü sonrası evin içinde günlerce ona dair sesler duyar. Anlatıcı Mücellâ'nın duyduğu bu sesleri tek tek sayar. Neyyire Hanım ile ilgili olduğu düşünülen bu sesleri ifade eden kelime ve kelime grupları nesne göreviyle eksiltelen *duydu* yüklemine bağlanmıştır. Bir iç konuşma hâli ile kurulan cümlelerde unsurlara ait olması gereken eklerden de vazgeçilir. *Çay bardağının tabağa dokunuşu[-nun sesini], cezvede dönen kaşık[-in sesini], tavada cızırdayan yağ[-in sesini]* örneğinde görüldüğü gibi kelime gruplarının ana unsuru olan *ses* ismi ve ona bağlı *belirtme hâli eki* düşürülmüş, okuyucu tarafından da tamamlanması beklenmiştir.

Eser Adı	Gönderim Türü	Gönderim Sayısı	Yüklem Eksilteli Cümle Sayısı
İsimle Ateş Arasında (2002)	Art Gönderim	97	179
	Ön Gönderim	82	
Cam Irmağı Taş Gemi (2006)	Art Gönderim	104	116
	Ön Gönderim	12	
Lâ: Sonsuzluk Hecesi (2008)	Art Gönderim	35	104
	Ön Gönderim	69	
Nar Ağacı (2012)	Art Gönderim	21	25
	Ön Gönderim	4	
Mücellâ (2015)	Art Gönderim	27	27
	Ön Gönderim	-	

Tablo 2: Yüzey Yapıda Nesnenin Bırakıldığı Yüklem Eksilteli Cümle

3. Yüzey Yapıda Zarf Tümlecinin Bırakıldığı Yüklem Eksilteli Cümle

“Onu, en çok da, büyük hatırlayışla yüz yüze geldiğimde sevdim. *Doğrudan anlatılmayanları ve sonsuz görünmez gerçeği anlatan kokunun sır ve hatıra olduğunu, yüzü bu dünyaya değil ezele bakan bir bilgiyle bana gösterdiğinde* [.....]. *Ve tamamı ilâhi muhayyilede bir fikir olarak duran gerçek âlemin bir remzi olan güzel kokunun ve hatıranın asıl anlamını bana bir filbahri dalının altında öğrettiğinde* [.....].” (İsimle Ateş Arasında, s. 76)

İlk cümlede yer alan *onu* nesnesi ve *sevdim* yüklemi metnin devamında yer alan eksilteli cümlelerin ortak unsurudur. Eksiltelen yüklem ve diğer müşterek unsur, daha önceki bilgiler yardımıyla okuyucu tarafından tamamlanır. İlk cümledeki nesne + zarf tümlecisi + yüklem dizilişi, takip eden yüklem eksilteli cümlelerde [.....] + [zarf tümlecisi] + [.....] şeklinde tekrar edilmiştir.

“*Geleneklere aykırı olarak hükümdar, içinde cehennem taşıyarak yanan hasta çocuğun başında sabahladığında* [.....]. *Uykusuz bekleyip de, onun alındaki ani serinlemeyle gözündeki yaş düşüp gönlü serinlediğinde* [.....]. Kendisini yaşamaya bağlayan bu en kuvvetli bağın yaşarla arasındaki en zayıf bağda olduğunu *anladı*.” (Cam Irmağı Taş Gemi, s. 102)

Yüzey yapıda zarf tümlecinin bırakıldığı yüklem eksilti cümlelerde söz dizimsel boşluklar *ön gönderimsel* bir işlev üstlenebilir. Bu durumda oluşan boşluklar okuyucu tarafından daha sonraki cümlelerdeki bilgilerden hareketle doldurulur. Böylece *eksilti cümlelerde* dikkat, yüzey yapıda bırakılan unsurlara çekildiği gibi söz dizimsel boşluklarla okuyucunun cümlelerin nasıl tamamlanacağına dair merakı sürdürülmüş olur.

“Havva orada kendi kıvrımları arasında Tanrı hediyesinin de cennet meyvesinin de kendisi gibi dururken [.....]. Bir dokunulsa bütün evren titreyecek denli durgun bir su, bir dokunulsa bütün denizler yataklarından boşalacak kadar arzu. Âdem meyveyle yasak arasındaki denizin derinliğinde boğulacakken [.....]. Cennette bilmediği bir duyguyu tadacak, o duyguyla sarsılacakken [.....]. Kendisini attı. Gözlerini açtı. Baktı Havva’ya.” (Lâ: Sonsuzluk Hecesi, s. 105)

Birbirini takip eden *eksilti cümleler*, okuyucu tarafından sürekli bir şekilde doldurulması gereken boşluklar üretir. Bir metinde yüklem merkezli söz dizimsel boşlukların sıklığı daha çok çaba gösteren okuyucuyu gerektirir. Özellikle *ön gönderim* işlevi olan eksilti, metnin devamında sunulan bilgiler ile ancak tamamlanabileceğinden metinde bu tür gönderimlerin çokluğu okurun işini zorlaştırır.

“Şimdi Sofya, Menşeviklerin çoğunlukta olduğu Batum’dan Bolşevizm’in merkezi Petersburg’a gidiyordu. Ne için [.....]?” (Nar Ağacı, s. 422)

Art arda gelen cümlelerde müşterek unsurlar eksiltildiğinde düşürülen unsurlardan biri de yüklem olur. Her iki cümlede ortak olan *gidiyordu* yüklemi daha sonra gelen soru cümlesinde eksiltilmiş, ortaya çıkan *yüklem eksilti cümle* metindeki konuşma hâlinin tesisine katkı sağlamıştır.

“İlk defa Mücellâ yalnız başına sinemaya gidecek. Başında bir büyük olmaksızın veya arkadaşsız [.....]. Tek başına [.....]. Uyarına geldiği için değil, kendi istediği için [.....].” (Mücellâ, s. 204)

Her biri *gidecek* yüklemine bağlı zarf tümleci görevinde kelime ve kelime grupları Mücellâ’nın sinemaya nasıl gideceğini tanımlamıştır. Fiili tanımlayıcı unsurların yüzey yapıda yalnız bırakılması, anlatıcının özellikle vurguladığı durumlara işaret eder.

Eser Adı	Gönderim Türü	Gönderim Sayısı	Yüklem Eksilti Cümle Sayısı
İsimle Ateş Arasında (2002)	Art Gönderim	50	363
	Ön Gönderim	313	
Cam Irmağı Taş Gemi (2006)	Art Gönderim	18	85
	Ön Gönderim	67	
Lâ: Sonsuzluk Hecesi (2008)	Art Gönderim	1	107
	Ön Gönderim	106	
Nar Ağacı (2012)	Art Gönderim	32	34
	Ön Gönderim	2	
Mücellâ (2015)	Art Gönderim	12	18
	Ön Gönderim	6	

Tablo 3: Yüzey Yapıda Zarf Tümlecinin Bırakıldığı Yüklem Eksilti Cümle

4. Yüzey Yapıda Yer Tamlayıcısının Bırakıldığı Yüklem Eksilti Cümle

“Ve biz, o kadar uzakken isimleriyle isimlerimiz ve hayatlarıyla hayatlarımız arasındaki mesafe, aslında bir minyatürün sathını bozan gölgede bozuluyorduk. Sırrı kaybolmuş bir mercan kırmızısının kalıntısında. Çini mavisi bir lâlenin koynuna sokulan soysuz bir

başkaldırıda. Sadeliğinden uzaklaşan ve süsün saltanatında boğulan minarede.” (İsimle Ateş Arasında, s. 97)

Yazar okuyucunun dikkatini birtakım unsurlara çekmek maksadıyla *yüklem eksiltili cümlelere* başvurur. Bu doğrultuda okuyucunun zihnen tamamlayabileceği unsurları yüzey yapıdan eksiltirken öne çıkarmak istediklerini de yüzey yapıda bırakır. Yukarıdaki metinde yer tamlayıcısının yüzey yapıda bırakıldığı *yüklem eksiltili cümlelerde* unsurların bağlı olduğu *yüklem*, ilk cümlelerin *bozuluyorduk* yüklemidir. Okuyucunun dikkati art arda gelen yüzey yapıda bırakılmış yer tamlayıcılarına çekilmiş, bırakılan söz dizimsel boşluklar da metindeki daha önceki bilgilerle tamamlanmıştır.

“Ama o, geçmiş zamanlarına değil, *hâlihazırına talipti beyaz mermer şehrin. Terk edilmişlik ve yağmalanmışlığına* [.....]. Bir daha yaşanması olmayan ne kadar çok şeyi yaşadığı belliydi, *yaşadığını taşıyışına* [.....]. *Gözlerinin derinindeki şu acıya* [.....]. *Acıdan başka hiçbir şeyin bu kadar aşikâr kılamayacağı manaya* [.....].” (Cam Irmağı Taş Gemi, s. 39)

İlk cümlelerin *talipti* yüklemi, takip eden *eksiltili cümlelerin* de ortak ögesidir. Bu cümlelerde yüklem eksiltilip söz dizimsel yapıda bırakılan sadece *yer tamlayıcısı* olmuştur. *Eksiltili cümlelerde* unsurların dizilişi -düşürülen unsurlar da dikkate alındığında- ilk cümle ile paralellik arz eder. Bu örnekte olduğu gibi benzer söz dizimsel yapıya sahip cümlelerin tekrarı metnin üslubunda belirleyicidir.

“Bu yepyeni diyarda, dünya âlemin, bambaşka çehreleriyle karşılaştı, bilmediği yanlarını tanıdı. *Serendip’te ismi bile okunmayan buz kırağı mevsimlere, coşkun nehirlere, akıntılarının altında sakın sakın akan, derelere* [.....]. *Meleklerden başka muhatabı olmayan hiç bilinmedik yabancı kokulara, yabani çiçeklere, hiç yaşanmamış zamanlara* [.....]. Çok renkli kuşlara, ismi bir süre sonra unutulacak ve yerine yenileri konulacak olan hayvanlara *rastladı.*” (Lâ: Sonsuzluk Hecesi, s. 207)

Yüklem eksiltili cümlelerde okuyucu *ön gönderimsel* boşluklar ile metne daha çok bağlanır. İlgili boşluğun nasıl tamamlanacağı düşüncesi ile meşgul olan zihin, bir sonraki cümle ya da cümlelerde cevabı arıyor olur. Yukarıda verilen örnekte yüzey yapıda yer tamlayıcıları bırakılmış ve art arda getirilmiş *yüklem eksiltili cümlelerde* düşürülen unsurlar, okuyucu tarafından son cümlelerin *rastladı* yüklemi ile tamamlanabilmiştir.

Eser Adı	Gönderim Türü	Gönderim Sayısı	Yüklem Eksiltili Cümle Sayısı
İsimle Ateş Arasında (2002)	Art Gönderim	29	73
	Ön Gönderim	44	
Cam Irmağı Taş Gemi (2006)	Art Gönderim	30	41
	Ön Gönderim	11	
Lâ: Sonsuzluk Hecesi (2008)	Art Gönderim	26	44
	Ön Gönderim	18	
Nar Ağacı (2012)	Art Gönderim	1	2
	Ön Gönderim	1	
Mücellâ (2015)	Art Gönderim	8	8
	Ön Gönderim	-	

Tablo 4: Yüzey Yapıda Yer Tamlayıcısının Bırakıldığı Yüklem Eksiltili Cümle

Sonuç

İletişimin aksamadan hızlı ve etkili bir şekilde gerçekleşmesini sağlayan *eksilteler*, edebî metinlerde yazarın üslubunun bir parçası olarak da görülür. Bu çalışmada Nazan Bekiroğlu'na ait seçili eserlerde *tekrar eden yüklem eksilti dil kullanımlarının* sayısı tespit edilip *üsluba* katkısı yorumlanmıştır.

Yüzey yapıda bırakılan *özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf tümleci* gibi unsurlar ve yüklemi temsilen söz dizimsel yapıda bırakılan boşluklardan oluşan *yüklem eksilti cümleler*, metinlerde çeşitli işlevler ile bulunur. Bunlardan ilki, *yüklem eksilti cümlelerin* metinlerdeki sıklığı ile ilgilidir. *Yüklem eksilti cümlelerin* çokça kullanıldığı eserlerde cümlelerin ses, biçim, söz dizimsel açıdan benzerliği ve benzerliklerin tekrarı metne bir ritim kazandırmış; bu, üslup açısından belirleyici olmuştur. *İsimle Ateş Arasında* (2002), *Cam Irmağı Taş Gemi* (2006), *Lâ: Sonsuzluk Hecesi* (2008) adlı eserlerde *yüklem eksilti cümle* tipinin sıklığı bu tür *eksiltinin* bir üslup belirleyicisi olarak kullanıldığını gösterirken *Nar Ağacı* (2012) ve *Mücellâ* (2015)'da *yüklem eksilti cümlelere* aynı düzeyde başvurulmaması, bu eserleri yazarın diğer eserlerinden ayırmış, üslubunda bir değişimin işareti olarak görülmüştür.

Yüklem eksilti cümlelerin üsluba katkısının yanında metinde farklı işlevler taşıdığı da görülür. Bunlardan biri anlatıcının ifadede bazı unsurları öncelemesi ile ilgilidir. Yüklemi eksiltiyle inşa edilen cümlelerde yüzey yapıda bir öge yalnız bırakılarak okuyucunun dikkati bu unsur üzerine çekilmeye çalışılır. Yüklem eksilti cümlelerin bir diğer işlevi, bir cümle ya da cümlenin bir unsurunun açıklayıcısı olarak kullanılmalarıdır. Bu durumda ilgili cümle sonrası yüklem eksilti cümlelerin getirildiği görülmüştür. Ayrıca metinlerde söz dizimsel yapıda görülen *yüklem eksilti cümlelere* dair paralellikler, metnin *bağdaşık* bir görünüm kazanmasındaki etkenlerden biridir.

Metinlerde yüklem eksilti cümlelerin art arda gelmesi ile oluşan söz dizimsel boşlukların çokluğu, eski bilginin okuyucu tarafından kolaylıkla hatırlanmasını zorlaştırır. Özellikle metnin öncesinde söylenmemiş, okuyucunun devam eden cümleler sonrasında tamamlayabileceği *ön gönderimsel boşlukların* sıklığı, okuyucunun işini güçleştirir. Bu tür *eksilteler*, okuyucunun yükünü artıran, dikkati sürekli metinde isteyen dil kullanımları olarak değerlendirilebilir. Bu çerçevede *ön gönderimsel işlevi* ile *yüklem eksilti cümle* sıklığı en yüksek eser 569 ile *İsim ile Ateş Arasında* olmuştur. Bununla birlikte *ön gönderimsel yüklem eksiltisi* sıklığının Mücellâ'da 8, Nar Ağacı'nda 10 olarak gerçekleşmiş olması, yazarın üslubunda gerçekleşen değişimin işaretlerinden biri olarak değerlendirilmiştir.

Kısaltmalar

AG Art Gönderim; **N** Nesne; **Ö** Özne; **ÖG** Ön Gönderim; **YT** Yer Tamlayıcısı; **Z** Zarf Tümleci.

KAYNAKÇA

- AKDENİZ, S. (2010). "Ziya Osman Saba'nın Nefes Almak Adlı Şiir Kitabında Eksilti (Ellipsis) Sanatının (Figür) Kullanımı". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. XI/24: 145-156.
- AKTAŞ, Ş. (1998). *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ALAGÖZLÜ, N. (2005). "Yılmaz Erdoğan'ın 'Keşke' Öyküsü ve Söylem Biçembilimi: Bir Yöntem ve Uygulama". *Journal of Language and Linguistic Studies*. I/1: 67-80.

- AYDIN, H. (2012). "Dilde Sıfır Birim ve Sıfır Biçimbirimin Kullanımı". *Turkish Studies*. VII/2: 169-181.
- AYTAÇ, G. (2009). *Genel Edebiyat Bilimi*. Ankara: Say Yayınları.
- ÇALIŞKAN, A. (2014). "Üslûp ve Üslûpbilim Üzerine-1: İlk Belirlemeler". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. VII/34: 29-52.
- ÇETİŞLİ, İ. (2003). *Batı Edebiyatında Edebi Akımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KIRAN, Z. - A. EZİLER KIRAN (2010). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- KÜLEBİ, O. (1990). "Türkçede Eksilti Tümceleri". *TDAY-Belleten*. 1-2: 117-137.
- LEECH, G. - M. SHORT (2007). *Style in Fiction*. London/Pearson: Longman.
- OKAY, O. (2002). "Kaderin Eşiğinde Tanpınar". *Hece Dergisi Ahmet Hamdi Tanpınar Özel Sayısı*. VI/61: 99-113.
- ÖZMEN, M. (1996). "Bir Eksilteli Cümle Tipi Üzerine". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. IV/4: 71-82.
- ÖZÜNLÜ, Ü. (2015). "Deyiş Türlerine Yeniden Bir Bakış". *XI. Uluslararası Dil-Yazın-Deyişbilim Sempozyumu (Gönüllülük ve Hoşgörü) (13-14 Ekim 2011)*. (ed. İlyas Öztürk-Filiz Şan-Elif Akkan-S. Kürşad Koca-Şaban Köktürk). Sakarya Üniversitesi. II: 415-433.
- ŞİMŞEK, R. (1987). *Türkçe Sözdizimi*. Trabzon: Kuzey Gazetecilik Matbaacılık.
- ÜLSEVER, Ş. (1990). "Biçembilim: Bir Uygulama". *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*. I: 95-99.
- ÜSTÜNOVA, K. (2004). "Dede Korkut Destanları ve Sentaktik Paralelizimde Eksilteli Yapıların Rolü". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*. XLVI/1998-1: 161-169.
- ÜSTÜNOVA, K. (2010). "Türkiye Türkçesinde Önemsenen Bilgiyi Vurgulama Yolları". *Dil Bilgisi Sorunları*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- VARDAR, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- YENER, C. (1959). "Üslûp ve Sanatçı". *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*. VIII/91: 367-369.
- YILDIZ, C. (1991). *Üslûp ve Üslûp İnceleme Metodları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

İnternet Kaynakları

FİLİZOK, R. (2013). "Şiirde ve Nesirde Ritim Nedir?". Erişim Tarihi: 16.05.2022.

<http://www.ege-edebiyat.org/wp/wp-content/uploads/%C5%9Eiir-ve-Nesirde-Ritim-Nedir.docx>